

Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela
Centar za agrarnu istoriju - CAI

TEORIJA I PRAKSA AGRARA U ISTORIJSKOJ PERSPEKTIVI

knjiga apstrakata

Urednici:
Prof. dr Zoran Njegovan
Prof. dr Dejan Janković

POLJOPRIVREDNI FAKULTET UNIVERZITETA U NOVOM SADU
DEPARTMAN ZA EKONOMIKU POLJOPRIVREDE I SOCIOLOGIJU SELA
CENTAR ZA AGRARNU ISTORIJU - CAI

TEORIJA I PRAKSA AGRARA U ISTORIJSKOJ PERSPEKTIVI

KNJIGA APSTRAKATA

Urednici:

Prof. dr Zoran Njegovan
Prof. dr Dejan Janković

Novi Sad, 2018.

СИР - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

338.43(497.11)"18/19"(048.3)
631(497.11)"18/19"(048.3)

**НАУЧНИ скуп "Теорија и пракса аграра у историјској перспективи" (2 ;
2018 ; Нови Сад)**

Knjiga apstrakata / [Drugi naučni skup] "Teorija i praksa agrara u istorijskoj
perspektivi", [15-16 novembar 2018, Novi Sad] ; urednici Zoran Njegovan, Dejan
Janković. - Novi Sad : Poljoprivredni fakultet, 2018 (Novi Sad : Feljton). - 34, 29 str. ;
24 cm

Nasl. str. prištampanog teksta: Book of abstracts. - Izvorni tekst i prevod štampani u
međusobno obrnutim smerovima. - Tiraž 200. - Napomene i objašnjenja u beleškama
uz tekst.

ISBN 978-86-7520-437-4

a) Пљопривреда - Србија - 19-20. в. b) Аграрна политика - Србија - 19-20. в.
COBISS.SR-ID 326286855

Urednici

Prof. dr Zoran Njegovan, *redovni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
Prof. dr Dejan Janković, *vanredni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad

Izdavač

Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Za Izdavača

Prof dr Nedeljko Tica, dekan

Štampa: "Feljton", Novi Sad

Tiraž: 200 primeraka

Štampanju publikacije su doprineli:

- Pokrajinski Sekretarijat za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo, Novi Sad
- Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije

Predlog za citiranje

Centar za agrarnu istoriju (2018) "Teorija i praksa agrara u istorijskoj perspektivi"

ISBN 978-86-7520-437-4

Copyright © by Centar za agrarnu istoriju, Novi Sad.

CENTAR ZA AGRARNU ISTORIJU

Centar za agrarnu istoriju predstavlja mrežu izabranih članova koji se bave naučnoistraživačkim, pedagoškim i umetničkim radom vezanom za pojedine aspekte agrarne istorije, pre svega u Srbiji. Centru pružaju podršku pojedinci i pojedine institucije iz pomenutih oblasti u zemlji i inostranstvu.

Centar čine članovi i redovni članovi a njegov rad prati i određeni broj lica zainteresovanih za agrarnu istoriju.

Misija Centra jeste negovanje tradicije u agrarnim istraživanjima i edukaciji, kao i unapređivanje nauke i prakse u oblasti agrara.

Osnovna delatnost Centra je proučavanje agrarne istorije. U tu svrhu, Centar se bavi publikovanjem, organizacijom skupova, izradom naučnih projekata, edukacijom, organizovanjem izložbi, i dr.

Centar sprovodi aktivnosti na sledećim naučnim poljima: agrarna ekonomija/ka, agrarna politika, ruralna sociologija, agrarna geografija, agrarna meteorologija, savetodavstvo, zadružarstvo, agrarni marketing, sve agronomiske discipline (biljne proizvodnje, stočarstva i povezanih disciplina), šumarstvo, vodoprivreda, ribarstvo, veterina, kulturne, umetničke i druge discipline.

Osnivač centra je prof. dr Zoran Njegovan, redovni profesor (upravnik). Institucionalnu i infrastrukturnu podršku u radu Centra obezbeđuje Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela.

**Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela**

CENTAR ZA AGRARNU ISTORIJU - CAI, Novi Sad

Naučni skup: "Teorija i praksa agrara u istorijskoj perspektivi"

NAUČNI ODBOR SKUPA:

- Prof dr Zoran Njegovan, *redovni profesor u penziji*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, *predsednik*
- Prof. dr Željko Vaško, *redovni profesor*, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, BiH, Republika Srpska
- Prof. dr Dejan Janković, *vanredni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
- Dr Radomir Popović, *viši naučni saradnik*, Istoriski institut, Beograd
- Dr Marina Novakov, *naučni saradnik*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad

ORGANIZACIONI ODBOR SKUPA:

- Prof. dr Nedeljko Tica, *redovni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, *predsednik*
- Dr Dragan Milić, *docent*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
- Prof. dr Siniša Berjan, *redovni profesor, prorektor*, Poljoprivredni fakultet Univerziteta Istočno Sarajevo, BiH, Republika Srpska
- Prof. dr Janko Veselinović, *vanredni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
- Dr Jonel Subić, *naučni savetnik, direktor* Instituta za ekonomiku poljoprivrede, Beograd

ODBOR ZA DODELU PRIZNANJA I NAGRADA:

- Dr Radomir Popović, *viši naučni saradnik*, Istoriski institut, Beograd, *predsednik*
- Prof. dr Drago Cijanović, *redovni professor*, Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka banja, *član*
- Dr Zoran Simonović, *viši naučni saradnik*, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, *član*

**Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela**

CENTAR ZA AGRARNU ISTORIJU - CAI

Drugi naučni skup

**- TEORIJA I PRAKSA AGRARA U ISTORIJSKOJ PERSPEKTIVI -
15-16 NOVEMBAR 2018. godine, Novi Sad**

SPISAK UČESNIKA SKUPA

1. Dr Bojana Miljković-Katić, *viši naučni saradnik*, Istorijski institut, Beograd
2. Dr Momčilo Isić, *naučni savetnik*, Institut za noviju istoriju, Beograd
3. Dr Gordana Garić-Petrović, *istraživač saradnik*, Istorijski institut u Beograd
4. Prof. dr Srđan Šljukić, *redovni profesor*, Filozofski fakultet, Novi Sad
5. Dr Jovana Čikić, *docent*, Filozofski fakultet, Novi Sad
6. Draženko Budimir, Zemljoradnička zadruga „Livač“, Aleksandrovac, BiH, Republika Srpska
7. Prof. Dr Željko Vaško, *redovni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Banja Luka, BiH, Republika Srpska
8. Prof. dr Dragana Gnjatović, *redovni profesor*, Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja
9. Prof. dr Drago Cvijanović, *redovni profesor*, Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja
10. Dr Zoran Simonović, *viši naučni saradnik*, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd
11. Dr Vera Gudac Dodić, *naučni savetnik*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd
12. Dr Gordana Radović, *naučni saradnik, direktor "Dnevnik-Poljoprivrednik" AD Novi Sad*

13. Prof. dr Katarina Đurić, *vanredni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
14. Dr Ornella Mikuš, *docent*, Agronomski fakultet, Zagreb, R. Hrvatska
15. Dr Ljubinko Radenković, *naučni savetnik*, Balkanološki institut SANU, Beograd
16. Dr Dragoljub Perić, *docent*, Filozofski fakultet, Odsek za srpsku književnost, Novi Sad
17. Prof. dr Jasmina Jokić, *vanredni profesor*, Filozofski fakultet, Odsek za srpsku književnost, Novi Sad
18. Dr Sanja Maksimović, *docent*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad
19. Prof. dr Radovan Pejanović, *redovni profesor u penziji*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
20. Dr Mirjana Vasić, *naučni savetnik*, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
21. Dr Sanja Vasiljević, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
22. Dr Snežana Katanski, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
23. Dr Branko Milošević, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
24. Anja Dolapčev, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
25. Dalibor Živanov, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
26. Vasiljka Dragić, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
27. Ana Uhlarik, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
28. Prof. dr Jan Kišgeci, *redovni profesor u penziji*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
29. Dr Vladimir Sikora, *naučni savetnik*, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
30. Prof. dr Zoran Njegovan, *redovni profesor u penziji*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
31. Dr Dunja Demirović, *naučni saradnik*, Geografski institut SANU "Dr Jovan Cvijić", Beograd
32. Dr Daniela Arsenović, *docent*, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad
33. Dr Marina Novakov, *naučni saradnik*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad

34. Prof. dr Dejan Janković, *vanredni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad
35. Dr Mladen Mirić, *naučni savetnik u penziji*, Beograd
36. Prof. dr Miroslav Vitez, *redovni profesor u penziji*, Visoka škola za zdravstvo i socijalni rad sv. Elizabeta, Bratislava; odelenje Bački Petrovac
37. Prof. dr Janko Veselinović, *vanredni profesor*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad

SADRŽAJ

SEKCIJA I:

UVODNI REFERAT 1: Bojana Miljković Katić

Промене величине и структуре земљишног поседа
у кнежевини Србији половином 19. века.....13

1. Момчило Исић, Сељаштво у Србији између два светска рата
без јефтиног пољопривредног кредита.....15
2. Гордана Гарин Петровић, Пољопривреда у градским и варошким
општинама Краљевине Србије 16
3. Срђан Шљукић, Јована Чикић, Аграрни односи на поседу Бајша
од средине XVIII до средине XIX века: социолошка анализа.....16
4. Draženko Budimir, Željko Vaško, Doprinos trapisata razvoju
poljoprivrede i prehrambene industrije na području banjalučke regije
u drugoj polovini XIX vijeka 17
5. Dragana Gnijatović, Drago Cvijanović, Istorijski osvrt na unutrašnju
trgovnu poljoprivrednim proizvodima na panađurima
u Кнеževini Srbiji 18
6. Зоран Симоновић, Пореска политика у пољопривреди Византије
од IV до VIII века 19
7. Vera Gudac Dodić, Politički ishodi agrarne politike Jugoslavije
na selu (1945-1953) 19
8. Gordana Radović, Istorijski razvoj obaveznog osiguranja
poljoprivrede u Srbiji 20
9. Katarina Đurić, Geneza i reforme zajedničke agrarne
politike Evropske unije 21
10. Ornella Mikuš, Zajednička ribarstvena politika Evropske unije:
povijest štetnih kompromisa.....22

SEKCIJA 2:

UVODNI REFERAT 2: Ljubinko Radenković

<i>Voćke u duhovnoj kulturi Srbija .....</i>	23
1. Драгољуб Перић, Јасмина Јокић, Реликти сточарског култа у кругу календарских обредних песама.....	24
2. Sanja Maksimović, Radovan Pejanović, Istorijski razvoj vinogradarstva u Hercegovini	25
3. Mirjana Vasić, Bob (vicia faba l.) kroz vreme	25
4. Васиљевић С., Катански С., Милошевић Б., Долапчев А., Живанов Д., Драгић В., Ухларик А, Детелине-бильке које су промениле свет.....	26
5. Jan Kisgeci, Vladimir Sikora, Tradicija i perspektive proizvodnje konoplje u Srbiji	27
6. Zoran Njegovan, Dunja Demirović, Neki aspekti ishrane Rimljana u vreme carstva	28
7. Daniela Arsenović, Sezonalnost nupcijaliteta u Vojvodini: sezonske promene bračnosti na primeru Novog Miloševa i Baškog Petrovog sela	29
8. Marina Novakov, Dejan Janković, Vanbračna deca u srpskom narodu i narodnom verovanju	30
9. Младен Мирић, Сумњиве развојне појаве у агроеволуцији.....	31
10. Miroslav Vitez, Neki aspekti zadruge u Petrovcu (1846-1848)	31
11. Janko P. Veselinović, Istorija zadružnog i agrarnog prava kao naučnih oblasti u Srbiji i regionu u XX i početkom XXI veka	32

SEKCIJA 1

UVODNI REFERAT 1:

ПРОМЕНЕ ВЕЛИЧИНЕ И СТРУКТУРЕ ЗЕМЉИШНОГ ПОСЕДА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ ПОЛОВИНОМ 19. ВЕКА

Bojana Miljković Katić¹

Апстракт: Кнезевина Србија, аутономна област Османског царства, била је земља у којој се 1834. пољопривредом бавило 93,15% становништва (621.186 људи), а 1866. године 90,46% (1.099.648). Иако је сточарство било претежна делатност, земљорадња је била све рас прострањенија, посебно после укидања феудалних обавеза од стране државе. Земљорадња је била заснована на крчењу нових обрадивих површина, а континуирани раст становништва је интензивирао крчење. Крчењем створено обрадиво земљиште углавном је издвајано из заједничког општинског земљишта, а искрчена земља је припадала ономе ко би је искрчио, и по обичајном праву и по законским решењима из Првог устанка. С одређеним модификацијама, то право очувано је и у Кнезевини Србији. У таквим околностима обрадиве површине су више него удвоствучене између 1834. и 1867. године (повећане су са 330.899 на 776.216 хектара)².

Наслеђени ситни сеоски посед из времена пуне турске владавине Београдским пашалуком, остао је доминантан и у Кнезевини Србији, јер је кнез Милош сузбио тежње устаничке елите и народних старешина да створе велике земљишне поседе коришћењем кулука подређеног становништва, а стварање великих поседа пољопривредног становништва наредбом из 1821. да се земља одузме свима који су захватили више него што могу да обраде. Површина просечног поседа забележена 1834. износила је 3,21 ha (без шљивика). У већини округа просечан посед имао је између 2 и 3 хектара, иако су постојале велике

¹ Др Бојана Мильковић Катић, *виши научни сарадник*, Историјски институт Београд.

² Промене обрадивих површина могу се пратити на основу неколико општих пописа који садрже и податке о имовини (из 1834, 1862. и 1867.).

регионалне разлике (од 1,83 ha у Подринском округу до 5,07 ha у Ваљевском). Године 1867. просечан посед имао је 3,83 хектара. У већини округа кретао се између 3–3,5 хектара, а регионалне разлике су чак повећане (од 2,05 ha у Чачанском до 9,86 ha у Књажевачком округу). Несразмера у повећању обрадивих површина, које су више него удвостручене, и просечног поседа, који је повећан око 20%, вероватно треба приписати великим порасту становништва, које се у међувремену готово удвостручило. У односу на број становника обрадиве површине нису повећане (досега оптимум од 3,5 ha, односно шест дана орања).

Велики утицај на производне и егзистенцијалне могућности имала је унутрашња структура поседа, нарочито учешће ораница у укупној корисној површини. У Кнежевини су оранице 1834. чиниле 62,55% обрађених површина, а 1867. већ 75,03%. Регионалне разлике биле су веома изражене (условљене квалитетом земљишта и особинама микроклиме). Поред њива, скоро свако домаћинство располагало је ливадама, које су обично чиниле око четвртине поседа 1834, а већина је имала и мале винограде (најчешће на 3% површине). Таква структура приватног поседа је била повољна. Године 1867. нешто су смањене површине под ливадама (на око 16%) и под воћњацима (са 8,6% на 4,5%). Пописом из 1867. је регистровано више врста пољопривредног земљишта него 1834.

Коришћење заједничке општинске земље је било веома рас прострањено као додатни извор егзистенције. Оно је првенствено коришћено у сточарству. Интензивним крчењем то земљиште је смањивано, али је сточарство остало доминантна делатност у Кнежевини Србији. Структура приватних поседа забележена пописом из 1862. показује како је то било могуће.

Удео њива у структури обрађеног земљишта 1862. године најчешће се кретао око половине, удео ливада између петине и четвртине, шљивици (воћњаци) заузимали су око 10%, виногради око 1%, а земљиште коришћено у сточарству (забрани, утрине, бранице, чаири, торови) око трећине приватних поседа. Оваква структура поседа показује да је до почетка шездесетих година, већина домаћинстава претворила у приватни посед некада само коришћене делове заједничког земљишта намењеног сточарству. При томе се његова основна намена није променила. Велика заступљеност тог

земљишта у приватном поседу потврђује да је успешан узгој стоке у условима смањених паšњачких површина у атару једног насеља обезбеђен тако што су домаћинства у међувремену прибавила приватна пасишта - забране. На тај начин су компензоване негативне последице развоја земљорадње, што је било утолико значајније, уколико је интензивнији развој земљорадње провоцирао узгој крупне стоке, који би без забрана био скоро немогућ, пошто није примењивано стајско гајење.

Кључне речи: земљорадња, величина и структура обрадивих површина, земљишни посед, Кнежевина Србија, 19. век.

СЕЉАШТВО У СРБИЈИ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА БЕЗ ЈЕФТИНОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ КРЕДИТА

Момчило Исић³

Апстракт: У раду су анализиране специфичности пољопривредне производње и, отуда, њена потреба за јефтиним и дугорочним пољопривредним кредитом. Посебно се подвлачи, разлика између пољопривредног кредита и кредитирања других привредних делатности, будући да сељачко газдинство "даје и предузимача и радну снагу", и да зато пољопривредни кредит има не само производни, већ и потрошачки карактер. Акценат у раду је стављен на неуспели покушај државе да, Законом о пољопривредном кредиту, сељаштво ослободи зеленашења приватних поверилаца и новчаних завода, тако што је, уместо постојећег земљорадничког задругарства, са већ доста дугом традицијом и веома раширеном мрежом задруга, покушала да створи ново задругарство на другим основама. Приказани су и доста скромни резултати рада новостворене Привилеговане аграрне банке на кредитирању сељаштва, од оснивања 1929. до четка II Св. рата.

Кључне речи: сељаштво, специфичности пољопривредне производње, пољопривредни кредит, Привилегована аграрна банка.

---

³ Др Момчило Исић, научни саветник, Институт за новију историју Србије, Београд, isicmomcilo@mts.rs.

ПОЉОПРИВРЕДА У ГРАДСКИМ И ВАРОШКИМ ОПШТИНАМА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

Гордана Гарич Петровић⁴

Апстракт: Краљевина Србија је била аграрна држава. Иако се број варошица и становништва урбаних насеља постепено увећавао током целог 19. века, почетком 20. века је само 13% популације живео у градовима, варошима и варошицама. И у њима, нарочито у мањим варошким општинама, пољопривреда је представљала основно и једино занимање. Крајем 19. века, чак 30% домаћина у урбаним насељима је имао у власништву обрадиве површине, а за 23% породица неки вид пољопривредне производње био основни извор прихода. Пољопривредно земљиште варошких и градских општина је чинило 6% укупне површине на којој је остваривана већа продуктивност него у сеоским општинама.

Кључне речи: пољопривреда, Краљевина Србија, урбана насеља.

АГРАРНИ ОДНОСИ НА ПОСЕДУ БАЈША ОД СРЕДИНЕ XVIII ДО СРЕДИНЕ XIX ВЕКА: СОЦИОЛОШКА АНАЛИЗА

Срђан Шљукић, Јована Чикић⁵

Апстракт: У овом прилогу аутори представљају социолошку анализу аграрних односа на поседу Бајша (Севернобачки округ) од средине XVIII до средине XIX века, фокусирајући се на друштвени положај спахија и кметова, али и на њихове међусобне односе. Као чињенична подлога ове анализе користи се историографска студија Гашпара Улмера (1915-2002) *Посед Бајша, спахије и кметови 1751-1849* (1986). Аутори сматрају да је познавање некадашњих односа у сferи аграра

⁴Др Гордана Гарич-Петровић, научни сарадник, Историјски институт, Београд, gordana.garic.petrovic@iib.ac.rs

⁵ Проф. др Срђан Шљукић, редовни професор, srdjan.sljukic@ff.uns.ac.rs; др Јована Чикић, доцент, jovana.cikic@ff.uns.ac.rs, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду.

на некој територији, једна од кључних претпоставки за ваљано разумевање друштвених односа са којима се, на том истом терену, сусрећемо данас.

Кључне речи: аграрни односи, Бајша, кметови, социолошка анализа, спахије.

DOPRINOS TRAPISATA RAZVOJU POLJOPRIVREDE I PREHRAMBENE INDUSTRIJE NA PODRUČJU BANJALUČKE REGIJE U DRUGOJ POLOVINI XIX VIJEKA

Draženko Budimir, Željko Vaško⁶

Apstrakt: Cilj istraživanja je bio pokazati koliko su trapisti za to vrijeme (druga polovina XIX vijeka) bili progresivni u pogledu uvođenja viših faza prerade poljoprivrednih proizvoda i unošenja novih tehnologija. Kao metod je korišćena retrospekcija na bazi pregleda literature. Rezultati pokazuju da su prvi redovnici trapisti došli su na područje banjalučke regije 1869. gdje su osnovali samostan "Marija Zvijezda". Odmah po dolasku počinju sa uvođenjem novih tehnologija u poljoprivrednoj proizvodnji i predstavljaju pionire u razvoju prerađivačke, naročito prehrambene, industrije u toj regiji. 1872. su počeli gajiti hmelj, a od 1873. ga koriste za proizvodnju piva, prvo samo za vlastite potrebe, a kasnije i za prodaju (njihova „mala povara“ je preteča današnje Banjalučke pivare). Pored pivare, izgradili su i druge proizvodne pogone: mlin (1872), siranu (1882), sušaru za voće (1876), klaonicu (1877), mlin za mljevenje kostiju i tvornica za proizvodnju tutkala (1877), suknaru, sa predionicom i tkaonicom (1878), pekaru (1889), tvornicu kože (1892), tvornica za proizvodnju stočne hrane (1893), rasadnik, hladnjaču, silos, kovačnicu, bojadisaonu. 1899. su izgradili prvu hidrocentralu na Vrbasu, iz koje je osvjetljena Banja Luka. Danas je asocijacija na trapiste sir "trapist" koji su redovnici proizvodili, organizujući otkup i transport mleka (1882). Sačuvali su i recepturu po kojoj se sir i

---

⁶ Draženko Budimir, Zemljoradnička zadruga „Livač“, Aleksandrovac, e-mail: drazenkobudimir@hotmail.com; Željko Vaško, redovni profesor, Univerzitet u Banjaluci, Poljoprivredni fakultet, e-mail: zeljko.vasko@agro.unibl.org.

danас proizvodi. U pokušaju da se snađu u tržišnoj privredi, trapisti su izmeđу dva rata, pogone transformisali u akcionarsko društvo, zaduživali se i razduživali. Dio pogona je uništen tokom II svjetskog rata, a ostatak nacionalizovan po njegovom završetku.

Ključne riječi: samostan „Marija Zvijezda“, poljoprivredna proizvodnja, prerađivačka industrija, sir „Trapist“.

ISTORIJSKI OSVRT NA UNUTRAŠNJU TRGOVNU POLJOPRIVREDNIM PROIZVODIMA NA PANAĐURIMA U KNEŽEVINI SRBIJI

Dragana Gnjatović, Drago Cvijanović⁷

Apstrakt: Predmet rada je seoska trgovina poljoprivrednim proizvodima na panađurima u devetnaestovkovnoj Srbiji. Cilj rada je da ukaže na značaj institucije panađura za razvoj unutrašnjeg prometa poljoprivrednim proizvodima i ukupne privrede ruralnih područja posle oslobođenja od osmanske vlasti. Ovaj tradicionalni način trgovanja, ukorenjen u seosko stanovništvo još u srednjovekovnoj srpskoj državi, odigrao je ključnu ulogu u prodoru robnonovčane privrede i u najmanje razvijena područja. Polazi se od hipoteze da je institucija panađura opstala i razvijala se zahvaljujući njenom zakonskom regulisanju kojim su bila utvrđena stroga pravila trgovanja. Uredbom o držanju panađura (1839) kojom je običajno pravo dobilo zakonski okvir, panađuri su postali institucija sa čvrstom organizacijom i pod nadzorom kneževske vlasti. Da bi se ukazalo na razvoj unutrašnje trgovine, prezentirane su vremenske serije o kretanju broja panađura i obima prometa stočarskih i ratarskih proizvoda na panađurima, na osnovu statističkih podataka prikupljenih u Arhivu Srbije.

Ključne reči: unutrašnji promet, poljoprivredni proizvodi, panađuri, Kneževina Srbija

---

⁷ Dragana Gnjatović, naučni savetnik i redovni profesor, e-mail: dragana.gnjatovic@kg.ac.rs; Drago Cvijanović, naučni savetnik i redovni profesor, e-mail:drago.cvijanovic@kg.ac.rs, Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji,

ПОРЕСКА ПОЛИТИКА У ПОЉОПРИВРЕДИ ВИЗАНТИЈЕ ОД IV ДО VIII ВЕКА

Зоран Симоновић⁸

Апстракт: Предмет рада је пореска политика у пољопривреди у Римској, односно Византијској држави. Помињу се реформе царева Диоклесијана и Константина I из III и IV века. Потом следе промене у пореској политици коју су спроводили цареви Теодосије II у V веку, Анастасије I и Јустинијан I у VI веку, Ираклије у VII, а завршава се са реформама царева Исавријске династије које су спроведене у VIII веку. Дакле, период проучавања пореза и пореске политике у овом раду је дугачак и покрива четири века. То је време које представља својеврсну транзицију из робовласничке пољопривреде у феудалну. Криза III века и Велика сеоба народа су довели до урушавања дотадашњег система наплате пореза у пољопривреди. Држава тог времена је покушавала да консолидује стање и обезбеди несметани прилив средстава од пореза. Стабилна наплата пореза је омогућавала несметана плаћања војске и царске администрације, односно директно је доприносила опстанаку државе. Са ове временске дистанце можемо да приметимо да је дала резултате јер наплата пореза није била доведена у питање.

Кључне речи: порез, пореска политика, пољопривреда.

POLITIČKI ISHODI AGRARNE POLITIKE JUGOSLAVIJE NA SELU (1945-1953)

Vera Gudac Dodić⁹

Apstrakt: U radu se obrađuje agrarna politika Jugoslavije u prvom posleratnom periodu i do 1953. godine, položaj seljaštva u njoj, као иjeni politički ishodi. Komunistička partija Jugoslavije koja je u ratu imala

⁸Др Зоран Симоновић, виши научни сарадник, Институт за економику пољопривреде, Београд, Србија, e-mail: zoki@medianis.net.

⁹ Dr Vera Gudac Dodić, naučni savetnik, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd.

masovnu podršku seljaštva i njegove političke simpatije posle oslobođenja, agrarnom politikom koju je vodila, destabilizovala je političku situaciju na selu. Agrarna politika je kreirana mimo volje i odobravanja seljaka. Obavezni otkup poljoprivrednih proizvoda i kolektivizacija bile su najnepopularnije mere na selu. Nesigurnost i nezadovoljstvo seljaka takvom politikom, narušavali su političku stabilnost, što je posebno bilo izraženo tokom 1949 i 1950. Politički ishod ja bilo zaoštravanje kursa u politici prema seljaštvu, kolektivizacija, odnosno pokušaj promene svojinske strukture na selu, praćen uvećavanjem otkupnih planova i njihovom realizacijom.

Ključne reči: agrarna politika, selo, Jugoslavija, posleratni period.

ISTORIJSKI RAZVOJ OBAVEZNOG OSIGURANJA POLJOPRIVREDE U SRBIJI

Gordana Radović¹⁰

Apstrakt: Cilj rada je da predstavi istorijski razvoj obaveznog osiguranja poljoprivrede u Srbiji. U tu svrhu koristi se istorijski, deskriptivni, kao i metod analize i sinteze. Polaznim propisom za uvođenje obaveznog osiguranja poljoprivrede u Srbiji može se smatrati *Projekat zakona o uzajamnom obezbeđenju useva i plodova od grada iz 1896. godine*. Ovaj zakon je zabeležen samo u nacrtu, odnosno nikada nije stupio na snagu. U Kraljevini Jugoslaviji je 1931. donet *Zakon o obaveznom obezbeđenju useva i plodova od grada*. Poljoprivreda je u Kraljevini imala veliki privredni i socijalni značaj s obzirom na to da se ovom delatnošću, u 1938. godini, bavilo čak 74,8% stanovništva. Posle II Sv. rata u Jugoslaviji, odnosno Srbiji je sva državna, odnosno društvena imovina morala da bude osigurana. U skladu sa navedenim, obavezno je bilo i osiguranje useva i plodova, kao i stoke na imanjima u državnom, odnosno društvenom vlasništvu. *Osnovnim zakonom o osiguranju i osiguravajućim organizacijama*, koji je donet 1967. je ukinuto obavezno osiguranje biljne proizvodnje i stoke. Zaključuje se da je obavezno osiguranje poljoprivrede u Srbiji u posmatranom istorijskom periodu bilo

---

¹⁰ Doc. dr Gordana Radović, naučni saradnik, direktor "Dnevnik-Poljoprivrednik" AD Novi Sad, e-mail: gordana.radovic09@gmail.com.

prisutno, pre svega, zbog potrebe razvoja ove privredne delatnosti, veoma značajne za egzistenciju većine stanovnika, kao i za nacionalnu ekonomiju.

Ključne reči: poljoprivreda, obavezno osiguranje, istorijski razvoj, Srbija.

GENEZA I REFORME ZAJEDNIČKE AGRARNE POLITIKE EVROPSKE UNIJE

Katarina Đurić¹¹

Apstrakt: Jedna od prvih zajedničkih sektorskih politika, koja se može označiti i kao temelj integracije evropskih država je Zajednička agrarna politika (CAP). Zasnovana na principima zajedničkog tržišta, predominantnosti Unije i finansijske solidarnosti, ova politika predstavlja okvir u kome funkcioniše i razvija se evropska poljoprivreda od 1962. do danas. Cij rada je da prikaže hronologiju dosadašnjih reformi unutar CAP, njihove ciljeve i ostavrene domete, kao i uticaj evropske agrarne politike na međunarodno tržište hrane. Tokom pet decenija postojanja, CAP je reformisana shodno okolnostima unutar Unije, ali i pod različitim uticajima i pritiscima sa međunarodnog tržišta. Sama činjenica da je od zajednice šest država Evropska unija prerasla u zajednicu 28 država, dovoljna je da opravda brojne reformske zahvate u okviru CAP.

Početni ciljevi agrane politike Evropske unije su evoluirali i 50 godina kasnije, u fokusu CAP se nalazi primena takvog modela poljoprivrede koja će obezbediti ekološki, ekonomski i socijalno održivi razvoj ruralnih područja.

Ključne reči: EU, CAP, poljoprivreda, reforme, ruralni razvoj.

---

¹¹ Katarina Đurić, *vanredni profesor*, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, e-mail: katarina.djuric@polj.uns.ac.rs.

ZAJEDNIČKA RIBARSTVENA POLITIKA EUROPSKE UNIJE: POVIJEST ŠTETNIH KOMPROMISA

Ornella Mikuš¹²

Apstrakt: Cilj rada je utvrditi specifičnosti Zajedničke ribarstvene politike Europske unije (ZRP). Provedena je kvalitativna analiza znanstvenih i administrativnih izvora podataka koji se bave ZRP-om, a korištena je povijesna metoda. Trenutno, ZRP je posljedica specifičnih povijesnih okolnosti koje uključuju procese proširenja i stalne sukobe među državama članicama na temu tko, što, gdje i kada može ribariti.

Korijeni ZRP-a mogu se naći u Rimskom ugovoru (1957). Ribarstvena politika u EEZ-u je imala za cilj povećati nedovoljnu ponudu hrane na zajedničkom tržištu zbog nastalih okolnosti poslije II Sv. rata. Članice su se složile da će ribarska plovila imati slobodan i jednak pristup vodama svih ostalih članica jer je riba zajedničko dobro i da zemlje članice trebaju zajednički upravljati zaštitom ribljih resursa. Načelo otvorenog pristupa ukinuto je krajem 1970-tih nakon što su EEZ-u pristupile Velika Britanija, Irska i Danska kada je ukazano na potrebu uvođenja Ukupno dozvoljenog ulova (UDU) podijeljenog na kvote za svaku državu članicu. To je podiglo napetosti između država članica, pa su pregovori trajali do 1983. Ulagak iberijskih zemalja (Španjolska i Portugal) 1986. godine, izlazak Grenlanda i ponovno ujedinjenje Njemačke 1990. je imalo značajan utjecaj na ZRP. Glavni problem predstavljala je veličina iberijske ribarske flote i mogućnost da bi se kvote mogle smanjiti za starije države članice. To je uslovilo prvu reformu ZRP-a 1993. kao okvira za smanjenje flote Zajednice. Sljedeća reforma ribarstva je stupila na snagu 2003. godine s glavnim ciljem osiguranja stabilnih prihoda i radnih mesta za ribare, uz očuvanje krhke ravnoteže morskih ekosustava. Posljednja reforma ZRP-a stupila je na snagu u 2013. suočavajući se s pitanjima globalnog zagrijavanja, održivog razvoja ribarstva, obnavljanja staništa, održavanje bioraznolikosti i izbjegavanje pomorskih monopolja.

Ključne riječi: Pristup, EU, Zajednička ribarstvena politika, zalihe ribe, reforme

---

¹² Dr Ornella Mikuš, docent, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Croatia.

SEKCIJA 2

UVODNI REFERAT 2:

VOĆKE U DUHOVNOJ KULTURI SRBA

Ljubinko Radenković¹³

Apstrakt: U radu će biti razmatrane narodne predstave o rodnom drveću kod Srba. Svako drvo čiji se plodovi upotrebljavaju za ishranu kod Srba se smatra za rodno. Uže gledano, u rodno drveće se mogu ubrajati samo voćke. Upotreba istog glagola *rađati* za ženu i za drvo, ali ne i za stoku i druge životinje, govori o *blizini* ovog drveća čoveku. O bliskosti takvog drveća s čovekom govori i podatak da ga na Kosovu nije sekao čovek koji je imao dece, i nisu ga stavljali na vatru; nije upotrebljavano za građevine. Čak se smatralo da ne treba podići kuću na mestu gde je isečeno voće. U Srbiji (Takovci) se smatralo, ako nema sveštenika čovek se može ispovedati *kalemljenom drvetu*.

Postoje sličnosti u simboličkom statusu između rodnog drveća i *stoke*. Rodno drveće je podložno uroku, njemu se u istočnoj Srbiji, kao i za stoku, pekao „kolač” na Badnje veče. Na Božić rodnom drevetu se sekirom pretilo da će biti posećeno ako ne doneše rod u toj godini. Najpovoljnije se vrednuje *jabuka*. Po negativnim obeležjima u krugu rodnog drveća ističe se *orah*. Na granici „socijalnog” (kultivisanog) i „divljeg” (neosvojenog) prostora smeštena je *kruška*, zauzimajući medijalni položaj. Kod ostalog rodnog drveća koje je zastupljeno u obrednoj praksi – *trešnje, višnje, drena, leske i duda*, zapaža se izvesna ambivalentnost u njihovom značenju.

Ključne reči: biljke, rodno drveće, narodna kultura, verovanja, Srbi.

---

¹³ Dr Ljubinko Radenković, naučni savetnik, Balkanološki institut SANU, Beograd:

РЕЛИКТИ СТОЧАРСКОГ КУЛТА У КРУГУ КАЛЕНДАРСКИХ ОБРЕДНИХ ПЕСАМА

Драгољуб Перић, Јасмина Јокић¹⁴

Апстракт: Стока у српској фолклорној традицији представља вредност од прворазредног значаја, на шта указује и један од њених синонима – благо. Зато се у кризним тренуцима годишњег циклуса прибегавало нарочитим ритуалима како би се она заштитила, а број грла умножио. У атрибутима и функцијама новорођеног Христа (тј. позније хипостазе паганског Младога Бога) и хришћанских светитеља (Св. Саве и Св. Ђорђа) неретко се препознају старији елементи, који су првобитно припадали старом словенском богу стоке (и подземног света) – Велесу. Зато је стока постојани део репертоара божићних песама, када „добри гости колеђани“ (ритуална замена духовна природе) најаве плодну годину, а положајник, царајући ватру, магијски антиципира рађање стоке, као и вакршњих и Ђурђевских, када се те жеље, у сликама свеопштег обиља приказују као реализоване, а потоње магијске радње превасходно односе на поспешивање млечности стоке (посредством симболичке делотворности биља) и њену заштиту, односно пролећних песама (лазаричке, краљичке), намењених одређеним домаћим животињама (најчешће волу, овци, кози и пчелама). У њима се углавном хиперболизује бројност стада/роја, да би се на тај начин призвало обиље и благостање у наредном циклусу. Све поменуто потврђује да стока у српским обредним песмама фигурира као важан елеменат аграрне економије и фактор који детерминише углед и богатство традиционалне српске породице, као што ће овом семиотичком анализом бити показано.

Кључне речи: календарске обредне песме, сточарски култ, магија, ритуал, празник.

---

¹⁴Др Драгољуб Перић, доцент, dragoljub.peric@ff.uns.ac.rs, Проф. др Јасмина Јокић, ванредни професор, jasmina.jokic@ff.uns.ac.rs, Филозофски факултет, Нови Сад.

ISTORIJSKI RAZVOJ VINOGRADARSTVA U HERCEGOVINI

Sanja Maksimović, Radovan Pejanović¹⁵

Apstrakt: Arheološkim iskopavanjem nađene su semenke vinove loze u Vinči, kod Bihaća i Gradiške. Smatra se da potiču još iz doba neolita. Međutim, naučnici tvrde da fosilni nalazi grožđa, najverovatnije predstavljaju divlje grožđe, odnosno semenke evropske divlje loze.

U doba starih Rimljana dolazi do osnivanja i jačanja vinokulture kako na teritoriji današnje Srbije i BiH, tako i u državama današnjeg regiona. Rimljani su krajem III veka pre nove ere zauzeli područje današnje Hercegovine i okolinu, gde su tada živeli Iliri. Smatra se da je vinova loza na ove prostore dospela preko Nerone, velike luke na Neretvi.

U doba Osmanskog carstva, proizvodnja vina slabila, što je i opravdano, s obzirom da muhamedanska vera ne dozvoljava konzumiranje alkohola. Međutim, krajem XVIII i početkom XIX veka, dolazi do obnavljanja vinogorja kako u Srbiji, tako i u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, itd.

U ovom radu autori obrađuju pravne institute koji su pratili osnivanje i razvoj vinogradarstva u Srbiji, Bosni i Hercegovini, sa osvrtom na region Mostara.

Ključne reči: vinogradarstvo, istorija, pravni propisi, agrarni odnosi.

BOB (*Vicia faba* L.) KROZ VREME

Mirjana Vasić¹⁶

Apstrakt: Samonikla žita i leguminoze su bili hrana u zajednicama lovaca i skupljača, a i danas čine osnovu ishrane ljudi. Primarni centar porekla boba je Centralna Azija, a sekundarni Sredozemlje. U tim područjima se prvo

---

¹⁵Dr Sanja Maksimović, docent, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: sanja.m03@gmail.com. Prof. dr. Radovan Pejanović, redovni profesor u penziji, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, e-mail: pejanovic@uns.ac.rs.

¹⁶ Dr Mirjana Vasić, naučni savetnik, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad.

razvila i poljoprivreda, pa je i bob jedan od drevnih gajenih useva. Potvrdu o starosti boba kao gajene biljke nalazimo u arheologiji i istoriji. Do kasnog srednjeg veka bob je bio jedna od osnovnih vrsta na njivama i okućnicama Evrope, Azije i Afrike. Danas ima daleko manji značaj nego ranije. Predanja, verovanja i istorijski zapisi iz Starog Svetog o bobu pripisuju se drugim biljkama, najčešće pasulju.

Bob je biljka ljudske istorije, tradicije ali i biljka budućnosti. Pogodan je za proizvodnju hrane visoke nutritivne i zdravstvene vrednosti u raznim vidovima održive poljoprivrede. Vraća se u proizvodnju, posebno domaće populacije, kao naše tradicionalna biljka prilagođena ovdašnjim uslovima. U novije vreme bob se gajio kao rani jari usev, a sad se opet vraćamo jesenjoj setvi, združenim usevima.

U rano proleće lišće boba se koristilo kao salata. Sveže mlade mahune i mлада зrna su bile cenjeno povrće. Od zrelog zrna boba su se kod nas spravljala tradicionalna domaća jela, najčešće zimi, posna, posebno u manastirima. Bob se koristi kao lek. U novije vreme se preporučuje obolelima od Parkinsonove bolesti.

Ključне речи: bob, *Vicia faba*, predanja, gajenje, upotreba

ДЕТЕЛИНЕ-БИЉКЕ КОЈЕ СУ ПРОМЕНИЛЕ СВЕТ

Васиљевић С., Катански С., Милошевић Б., Долапчев А.,
Живанов Д., Драгић В., Ухларик А.¹⁷

Апстракт: Историјски посматрано, црвена и бела детелина су релативно касно дошли до изражaja. Око 1000-те године су доместифишоване на југу Шпаније, у маварској Андалузији, након чега су полако освајале Европу. Биле су главни снабдевач атмосферског азота у исхрани жита и кромпира. У 13. и 14. веку, због недовољне обезбеђености земљишта азотом на европском простору, узроковане занемарљивим учешћем биљака азото-фиксатора, међу

---

¹⁷ Васиљевић С., Катански С., Милошевић Б., Долапчев А., Живанов Д., Драгић В., Ухларик А.: Институт за ратарство и повртарство, Нови Сад.

којима детелине заузимају значајно место, као и другим факторима, дошло је до пада у производњи жита, што је значајно допринело изгладњивању и великој смртности. Око 1620. семе црвене детелине се преноси из Холандије у Енглеску, тако да је на крају 17. века детелина гајена на целој територији ове острвске земље. Треба истаћи да је црвена детелина имала револуционарни значај за пољопривреду у 17. и 18. веку. Њеним увођењем у тадашњи троپољни систем плодореда (најпре у Енглеској а потом и у другим европским земљама), настао је четворопољни „тзв. норфолошки плодоред“. Гајење детелина је допринело и наглом развоју сточарске и производње меда.

Захваљујући *Haber-Bosch*-овом методу синтезе амонијака и производње јефтиних азотних вештачкоих ћубрива; као и пораста интересовања за гајење луцерке, означио је почетак пада површина под детелинама у читавом свету (осим у Канади где се осим за производњу сточне хране још увек користи као незаменљиво зеленишно ћубриво у производњи кромпира). Међутим, сагласно трендовима одрживе и органске пољопривреде, у појединим земљама ЕУ на прagu 21-ог века, детелине опет добијају на значају, пре свега као драгоценна компонента травно-легуминозних смеша у производњи квалитетне, добро избалансиране и здравствено-безбедне сточне хране, али и као предкултуре у плодосмени и поправци физичко хемијских особина деградираних земљишта.

Кључне речи: детелина, одржива пољопривреда, травно-легуминозне смеше.

TRADICIJA I PERSPEKTIVE PROIZVODNJE KONOPLJE U SRBIJI

Jan Kisgeci, Vladimir Sikora¹⁸

Apstrakt: Vojvodina je tokom 19. veka postala jedinstvena regija u proizvodnji vlakana konoplje sa visokim prinosima (*za izradu žica, kanapa i*

---

¹⁸ Prof. dr Jan Kisgeci, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad; Dr Vladimir Sikora, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad.

odeće). Izgrađeno je više od 200 fabrika i radionica za preradu konopljine stabljike i vlakana. Uspostavljena je berza za utvrđivanje njene cene.

Smanjenje proizvodnje konoplje širom sveta obeležilo je drugu polovinu 20. veka. Proizvodnja konoplje u Srbiji nikada nije bila sankcionisana zakonom, već je u Bačkom Petrovcu 1952. godine osnovana eksperimentalna stanica za istraživanje konoplje i hmelja. Uvođenje novih tehnoloških procesa u uzgoju konoplje u Stanici, omogućilo je prikupljanje bogata kolekcija genetičkog materijala. Prvobitni rezultat istraživačkog rada je bila sorta "Novosadska konoplja" koja je prisutna na poljima do kraja 20. veka.

Sa promenom generacija istraživača, nastavljen je rad na razvoju konoplje u okviru Instituta za ratarstvo i povrtarstvo Novi Sad, a stanica u Petrovcu je postala deo toga. Početkom 21. veka su stvorene dve sorte: diokozna sorta "Marina" namenjena za proizvodnju stabljike i monokozna sorta "Helena" namenjena za proizvodnju biomase i žita. Kvalitet dvostrukе namene sorte "Helena" omogućio je sadnju u Srbiji na preko 500 ha sa prinosom od preko 10t/ha suve mase stabljike i 1t/ha zrna u optimalnim uslovima. Proizvodnja konoplje u Srbiji ima dobre perspektive u budućnosti.

Ključne reči: hemp production, cultivars, perspectives, Serbia.

NEKI ASPEKTI ISHRANE RIMLJANA U VREME CARSTVA

Zoran Njegovan, Dunja Demirović¹⁹

Apstrakt: Starorimska kuhinja se tokom dugog perioda trajanja Rimske civilizacije permanentno menjala. Bila je pod uticajem Grčke kulture, političkih i društvenih promena od vremena Kraljevstva do Republike i konačno, Carstva kada je došlo do enormnog širenja Rimske imperije. Ono ju je dovelo do u kontakt sa novim provincijama i sledstveno, novim namirnicama, kulinarskim navikama i načinima pripreme hrane za šta su u početku dovođeni robovi iz drugih područja. Stoga se u datim istorijskim okvirima Rimska kuhinja može smatrati internacionalnom. U vezi sa tim, treba istaći da u samom početku, razlike u ishrani između rimskih

---

¹⁹ Dr Zoran Njegovan, *redovni profesor u penziji*, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, dr Dunja Demirović, *docent*, Geografski Institut "Jovan Cvijić", Beograd.

društvenih klasa nisu bile velike ali su se razvijale sa rastom imperije. Cilj ovog rada je da se pruži uvid u ishranu pripadnika različitih socijalnih staleža Rimljana, počev od osnovnih namirnica koje su se koristile u ishrani, načina pripreme i vrste hrane i pića, zatim, posuđa koje se koristilo, i konačno vrste i broja obroka koji su se dnevno konzumirali.

Ključne reči: ishrana, prehrambene namirnice, vrste jela, posuđe, obroci.

SEZONALNOST NUPCIJALITETA U VOJVODINI: SEZONSKE PROMENE BRAČNOSTI NA PRIMERU NOVOG MILOŠEVA I BAŠKOG PETROVOG SELA

Daniela Arsenović²⁰

Apstrakt: Autor piše o uslovima za skalpanje braka u određenoj sredini, i faktorima kada će brak biti sklopljen, pogotovo u sredinama gde je dominirala poljoprivreda. Ukazuje i na verske običaje sezonalnosti bračnosti, jer postoje verski praznici i periodi pre praznika kada se brakovi ne sklapaju. U radu je analizirana sezonalnost bračnosti u Novom Miloševu i Bačkom Petrovom Selu, u periodu od 1850. do 2011. Analiza sklopljenih brakova po mesecima pokazuje da se sezonalnost bračnosti javlja pod uticajem kako prirodnih tako i društvenih faktora. Iako je poznato da su poljoprivredni radovi bitno uticali na sve socijalne i društvene aktivnosti, u istraživanim naseljima ovaj faktor je imao marginalan značaj. Distribucija Henrijevog koeficijenta po mesecima ukazuje na sezonalnost bračnosti u oba naselja. U Novom Miloševu, najviše vrednosti Henrijev koeficijent imao je tokom leta (Juna, Jula i Avgusta), dok se najniže vrednosti beleže za vreme zimskih meseci (Januara, Februara i Decembra). U Bačkom Petrovom Selu vrednosti Henrijevog koeficijenta su varirale tokom vremena, akoeficijent pokazuje značajnu sezonalnost tokom maja i novembra meseca.

Ključne reči: bračnost, sezonalnost, Novo Miloševо, Bačko Petrovo Selo.

---

²⁰ Daniela Arsenović, docent, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, e-mail: daniela.arsenovic@dgt.uns.ac.rs

VANBRAČNA DECA U SRPSKOM NARODU I NARODNOM VEROVANJU

Marina Novakov, Dejan Janković²¹

Apstrakt: Deca su u tradiciji srpskog naroda bila izuzetno vrednovana. Nemanje dece se smatralo Božijom kaznom, a najteže kletve su se odnosile upravo na nemogućnost ostvarenja potomstva. Nerazumevanje društvene sredine za vanbračno rođenu decu i njihove roditelje je bilo veliko. Kako je devičanstvo bilo centralni elemenat porodične časti, čast bitan porodični kapital, a biološka reprodukcija vezana za brak, na odstupanja od ustaljenih normi se gledalo najčešće negativno. Ipak, odnos sredine prema roditeljima samcima je varirao u zavisnosti da li je reč o majkama vanbračne dece i razvedenim majkama, ili o majkama udovicama. Postojala je, dakle hijerarhija samohranih majki, u kojoj su majke sa vanbračnom decom imale nezavidno mesto, mesto koje im je u narodnim verovanjima pripisivalo krivicu za većinu nevolja-od elementarnih nepogoda do ličnih nedaća.

Cilj ovog rada je da se pruži uvid u položaj koji su vanbračna majka i njen dete imali u prošlosti našeg naroda, i narodnim verovanjima. Korišćena je građa iz naše etnografske i etnomitološke, kao i sociološke istraživačke tradicije, a u prvom redu radovi Valtazara Bogišića, Sime Trojanovića, Tihomira Đorđevića, Slobodana Zečevića i Petra Vlahovića. Napravljen je osvrt i na savremeno sociološko istraživanje koje se bavilo problematikom odnosa današnje ruralne sredine prema vanbračnoj deci.

Ključne reči: vanbračno rađanje, vanbračna deca, narodna verovanja, srpsko tradicionalno društvo

---

²¹ Dr Marina Novakov, *naučni saradnik*, marinan@polj.uns.ac.rs; prof. dr Dejan Janković, *vanredni profesor*, jankovic@polj.uns.ac.rs, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad,

СУМЊИВЕ РАЗВОЈНЕ ПОЈАВЕ У АГРОЕВОЛУЦИЈИ

Младен Мирић²²

Апстракт: Истраживањем агроеволуције у свету аутор је дошао до бројних (више стотина) и разноврсних (више десетина) појава од којих су овде анализиране само оне које су кочиле или спутавале агропрогрес. Све кочионе теорије и праксе распоређене су по друштвено-економским поретцима у којима су настале, а процењено је њихово трајање и штетност. У раду се наводе најважније групе појава које ремете агроразвитак, чиниоци који изазивају застоје у агроеволуцији и специфицирају бројне последице од нежељених појава. Аутор указује да њихово свестрано познавање може допринети уклањању или ублажавању штета, као и доношење сврсисходних мера аграрне политике и пословног планирања примарне пољопривреде и прехрамбене и агропрерадивачке индустрије.

Кључне речи: кочионе агропојаве, ниподаштавање, предрасуде, парадокси, ергономија.

NEKI ASPEKTI ZADRUGE U PETROVCU (1846-1848)

Miroslav Vitez²³

Apstrakt: Zemljoradnici u Petrovcu u teškim ekonomskim i društvenim okolnostima nastalim usled raspada feudalizma, osnovali su 1846.g. kreditnu zadrugu pod nazivom Gazdinsko (privredno) društvo u skladu sa tada važećim ugarskim pravom društava. U to vreme, u svetu posebno zadružno zakonodavstvo, nije postajalo. Iako je osnovano u pravnoj formi građanskopravnog društva kao i zadruga u Sobotištu (Slovačka, 1845), koja je poslužila kao osnivački uzor i bila druga zadruga u svetu. Petrovačko društvo po svojoj unutrašnjoj strukturi i načinu rada, bilo je u suštini prava

²² Др Младен Мирић, научни саветник у пензији, Београд.

²³ Prof. dr Miroslav Vitez, redovni profesor u penziji, Visoka škola za zdravstvo i socijalni rad sv. Elizabeta, Bratislava, e-mail: mvit@ptt.rs.

zadruga sa 50 članova, sedištem u Petrovcu (Vojvodina) i poslovala je dve godine. U organizaciji i radu primenjivala je osnovna zadružna pravila, a samopomoćnu funkciju je ostvarivala prikupljanjem uloga i davanjem zajmova zadrugarima. U radu se osvetljavaju se pojedini elementi pravnog položaja ove zadruge i njen društveni i ekonomski značaj. Iznosi se tvrdnja da je ova zadruga nastala nezavisno od čuvene Ročdejlske. Njeno izvorište bila je bogata narodna samopomoćna praksa na osnovu koje je formulisala i primenjivala metode i pravila rada, istovetna sa kasnije kodifikovanim ročdejlskim principima. U tom smislu doprinela je razvoju zadružne ideje na početku zadrugarstva, pružila originerni dokaz o univerzalnosti zadružne samomopoćne matrice.

Ključne reči: kreditna zadruga u Petrovcu, metodi i pravila organizacije i rada, orginernost i nezavisnost njenog nastanka.

ISTORIJA ZADRUŽNOG I AGRARNOG PRAVA KAO NAUČNIH OBLASTI U SRBIJI I REGIONU U XX I POČETKOM XXI VEKA

Janko P. Veselinović²⁴

Apstrakt: Kao naučna oblast zadružno i agrarno pravo su u Srbiji i regionu ranije imali veći nego danas. Dva ključna univerzitetska centra na prostoru bivše Jugoslavije, Beograd i Zagreb, u prvoj polovini XX veka, imala su dva značajna utemeljivača zadružnog prava kao naučne oblasti. Živojin Perić je 1920. objavio *Zadružno pravo* koje je predavao u sklopu građanskog prava na Velikoj školi od 1901. godine, koja je 1905. prerasla u Univerzitet u Beogradu. To je bio temelj istorijskog i pravnog izučavanja zadružnog prava u Srbiji i Kraljevini Jugoslaviji, iako tada nije bilo posebna pravna oblast već u okviru javnog i građanskog prava. Milan Tomić je 1938. „prikupio i napisao“ udžbenik: *Uporedno jugoslovensko zadružno pravo*. Iste godine je objavljen i udžbenik *Zadružno pravo* kao pomoćno učilo za studente prava. Dakle, zadružno pravo se predavalo na Univerzitetu u Beogradu ali ne kao poseban predmet. Na Pravnom fakultetu u Zagrebu, prof. dr Pavao

---

²⁴Dr Janko P. Veselinović, *vanredni profesor*, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, e-mail: veselinovic.janko@gmail.com

Rastovčan, rođeni Rumljanin, ustanovio je i predavao Zadružno pravo (1933), a nastavio je i nakon II Sv. rata još dvadesetak godina. Poljoprivredni fakultet u Zemunu, osnovan 1919. godine, sve do sredine XX veka nije imao smer agroekonomije pa se nisu posebno izučavale pravne discipline (ni zadružno pravo).

Nakon II Sv. rata *Zadružno pravo* nestaje sa pravnih fakulteta, a ne izučava se ni na poljoprivrednim fakultetima. Određeni elementi agrarnog prava mogu se naći u zemljišnom i vodnom pravu, koji se izučavaju na pojedinim pravnim fakultetima u Srbiji. Na pojedinim ekonomskim fakultetima imamo predmete koji proučavaju zadružarstvo, kao ekonomsku ali ne i kao pravnu disciplinu. Pravni fakulteti u Beogradu i Novom Sadu nemaju u obaveznom, niti u izbornom programu zadružno i agrarno pravo. Slično je i sa pravnim fakultetima u regionu. Dva najveća poljoprivredna fakulteta u Srbiji, na agroekonomskim smerovima imaju po jedan pravni predmet. U Novom Sadu je to *Privredno pravo*, a u Zemunu *Poslovno pravo*.

Ključne reči: zadružno pravo, agrarno pravo, Srbija, region, XX vek.

University of Novi Sad, Faculty of Agriculture
Department of Agricultural Economics
and Rural Sociology
Centre of Agricultural History - CAI

AGRICULTURAL THEORY AND PRACTICE IN HISTORICAL PERSPECTIVE

Book of Abstracts

Editors
Zoran Njegovan
Dejan Janković

UNIVERSITY OF NOVI SAD, FACULTY OF AGRICULTURE
DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS
AND RURAL SOCIOLOGY
CENTRE OF AGRICULTURAL HISTORY - CAI

**AGRICULTURAL THEORY
AND PRACTICE IN HISTORICAL
PERSPECTIVE**

BOOK OF ABSTRACTS

Editors:
Zoran Njegovan
Dejan Janković

Novi Sad, 2018

**University of Novi Sad, Faculty of Agriculture
Department of Agricultural Economics and Rural sociology**

**CENTRE OF AGRICULTURAL
HISTORY - CAI, Novi Sad**

**Scientific Meeting: - Agricultural Theory and Practice
in Historical Perspective -**

SCIENTIFIC BOARD:

- Zoran Njegovan, Faculty of Agriculture, Novi Sad
- Željko Vaško, Faculty of Agriculture, Banja Luka,
- Dejan Jankvić, Faculty of Agriculture, Novi Sad
- Radomir Popović, Institute of History, Belgrade
- Marina Novakov, Faculty of Agriculture, Novi Sad

ORGANIZATIONAL BOARD:

- Nedeljko Tica, Faculty of Agriculture, Novi Sad
- Dragan Milić, Faculty of Agriculture, Novi Sad
- Siniša Berjan, University of Ist Sarajevo, BiH
- Janko Veselinović, Faculty of Agriculture, Novi Sad
- Jonel Subić, Agricultural Economic Institute, Belgrade

COMMITTEE FOR AWARDING AND PRIZES:

- Radomir Popović, Institute of History, Belgrade
- Drago Cvijanović, Faculty of Hotel Management and Turism, Vrnjačka Banja
- Zoran Simonović, Agricultural Economics Institute, Belgrade

CONTENT

PLENARY SESSION 1:

INTRODUCTORY PAPER 1: Bojana Miljković Katić

*Changes in the size and structure of land tenure
in the Principality of Serbia in the mid-19th century.....7*

1. Momčilo Isić, The peasantry in the Serbia between two World Wars without a cheap agricultural credit.....	8
2. Gordana Garić Petrović, Agriculture in Urban Municipalities of the Kingdom of Serbia	9
3. Srđan Šljukić, Jovana Čikić, Agrarian relations on Bajša estate from the middle of 18th until the middle of 19th Century: a sociological analysis.....	9
4. Draženko Budimir, Željko Vaško, Contribution of Trappists to the development of agriculture and food industry in the Banja luka region in the second half of the XIX Century	10
5. Dragana Gnjatović, Drago Cvijanović, Historical survey of internal trade in agricultural products on the trade fairs in the principality of Serbia	11
6. Zoran Simonović, Tax policy in agriculture Byzantium IV to VIII Century	12
7. Vera Gudac Dodić, Political outcomes of agrarian policy of Yugoslavia in the countryside (1945-1953).....	12
8. Gordana Radović, Historical development of compulsory insurance of agriculture in Serbia	13
9. Katarina Đurić, Genesis and reforms of the Common agricultural policy of the European Union	14
10. Ornella Mikuš, European Common Fisheries Policy: history of damaging compromises	15

PLENARY SESSION 2:

INTRODUCTORY PAPER 2: Ljubinko Radenković

<i>Fruit trees in Serbian spiritual culture.....</i>	16
1. Dragoljub Perić, Jasmina Jokić, <i>The remains of The cattle cult in a circle of calendar ritual songs .....</i>	17
2. Sanja Maksimović, Radovan Pejanović, <i>Historical development of wine-building in Herzegovina .....</i>	18
3. Mirjana Vasić, <i>Broad bean (<i>Vicia faba L.</i>) through time.....</i>	18
4. Vasiljević S., Katanski S., Milošević B., Dolapčev A., Živanov D., Dragić V., Uhlarik A., <i>Clovers-plants that changed the World.....</i>	19
5. Jan Kisgeci, Vladimir Sikora, <i>Tradition and perspectives of hemp production in Serbia.....</i>	20
6. Zoran Njegovan, Dunja Demirović, <i>Some aspects of peoples nutrition during the Roman Empire.....</i>	21
7. Daniela Arsenović, <i>Seasonality of marriages in Vojvodina: seasonal changes in the case of Novo Milosevo and Backo Petrovo selo .....</i>	22
8. Marina Novakov, Dejan Jankovic, <i>Extra-marital children in the Serbian nation and national beliefs.....</i>	23
9. Mladen Mirić, <i>Suspicious developmental phenomena in agro-evolution .....</i>	24
10. Miroslav Vitez, <i>Some aspects of cooperative in Petrovac (1846 – 1848).....</i>	24
11. Janko P. Veselinović, <i>The history of cooperative and agricultural law as scientific subjects in Serbia and the region in XX and the beginning of XXI Century .....</i>	25

PLENARY SESSION 1:

INTRODUCTORY PAPER 1:

CHANGES IN THE SIZE AND STRUCTURE OF LAND TENURE IN THE PRINCIPALITY OF SERBIA IN THE MID-19TH CENTURY

Bojana Miljković Katić¹

Abstract: The Principality of Serbia, the autonomous region of the Ottoman Empire, was the country where 93.15% of the population (621.186 people) were engaged in agriculture in 1834, and in 1866 90.46% (1.099.648). Although the cattle breeding was a major activity, farming was more and more widespread, especially after the state's abolition of feudal obligations.

The inherited small village estate from the time of Turkish rule to the *Belgrade Pashaluk* remained dominant in the Principality of Serbia, because Prince Miloš suppressed the aspirations of the elite and national elders to create large land holdings using force of law to prevent creation of large holdings of the agricultural population by the 1821 and take the land away from anyone who has touched more than he can handle.

The inherent structure of the estate, especially the participation of arable land in the total useful area, had a great influence on the production and existential possibilities. In the Principality arable cultivated land in 1834, was 62.55% of the treated areas, and in 1867, it was already 75.03%. Regional differences were very pronounced (conditioned by soil quality and microclimate characteristics). Alongside the field, almost every household had meadows, which usually consisted of about a quarter of the estate in 1834, and most had small vineyards (usually 3% of the area).

The use of a common municipal land was very widespread as an additional source of existence. It was primarily used in animal

---

¹ Bojana Miljković-Katić, Ph.D., Higher Science Researcher, Institute of History, Belgrade.

husbandry. The share of the field in the structure of cultivated land in 1862 was mostly about one-half, the share of meadows between the fifth and the fourth, the plums (orchards) occupied about 10%, vineyards about 1%, and the land used in livestock breeding (forbidden, utensils, , contracts) about a third of private land. The large presence of this land in private property confirms that successful breeding of livestock in conditions of reduced pasture areas in the settlement of one settlement is ensured by the fact that households in the meantime obtained private passports - prohibitions.

Key words: agriculture, size and structure of arable land, land, Principality of Serbia, 19th century.

THE PEASANTRY IN THE SERBIA BETWEEN TWO WORLD WARS WITHOUT A CHEAP AGRICULTURAL CREDIT

Momčilo Isić²

Abstract: The specificity of the agricultural production and needs for affordable and long-run loans will be present in the paper. The distinction will stress between the agricultural loan and other economic activities crediting. The agricultural loan has production and consumer capability because peasant units ?provide entrepreneurs and labour.? It maintains the workforce and its ability. The emphasis will be on the State unsuccessful attempts to free the peasantry from the greening of private creditors and monetary institutions, bypassing the Law on Agricultural Credit. As a replacement for the existing agricultural cooperatives, with a rather long tradition and a widespread network of cooperatives, the State tried to create a new cooperative society on other grounds. Also, the modest results of the created Privileged Agrarian Bank for rural crediting of Serbia, since its establishment in 1929, to the breach of the Second World War, will be present.

Key words: peasantry, specificity of agricultural production, agricultural loan, Privileged agrarian bank.

---

² Momčilo Isić, *Science Research Advisor, Institute of Newer History of Serbia, Belgrade.*

AGRICULTURE IN URBAN MUNICIPALITIES OF THE KINGDOM OF SERBIA

Gordana Garić Petrović³

Abstract: The Kingdom of Serbia was an agrarian state in which most of the population was tied to rural settlements and agricultural production. Although the number of urban settlements and urban population were gradually increasing during the whole of the 19th century, in the early 20th century only 13% of the population of the Kingdom of Serbia lived in cities and towns. Author has pointed out that even though the urban settlements are primarily linked to non-agrarian activities, agriculture was the basic and only occupation for a significant proportion of the inhabitants of towns. This was especially noticeable in smaller towns that have not yet achieved a significant degree of urban development. Agricultural production in urban municipalities represented a small but productive part of the total agricultural production in Serbia.

Key words: agriculture, Kingdom of Serbia, urban settlements.

AGRARIAN RELATIONS ON BAJŠA ESTATE FROM THE MIDDLE OF 18TH UNTIL THE MIDDLE OF 19TH CENTURY: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS

Srđan Šljukić, Jovana Čikić⁴

Abstract: In this paper the authors present a sociological analysis of the agrarian relations on Bajša estate (Northern Bačka County) from the middle of the 18th until the middle of the 19th century. The focus is on the social positions of noblemen and peasants, as well as on their mutual relations. As a factual basis for this analysis the historical study of Gašpar Ulmer (1915-2002) *Posed Bajša, spahije i kmetovi 1751-1849* (1986) has been used. The authors believe that the knowledge about the past agrarian relations on a

---

³ Gordana GarićPetrović, Research Associate, The Institute of History.

⁴ Srđan Šljukić, Full Professor, Jovana Čikić, Associate Professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad.

certain territory is one of the key elements needed for understanding the contemporary social relations we face today on the same terrain.

Key words: agrarian relations, Bajša, noblemen, peasants, sociological analysis.

CONTRIBUTION OF TRAPPISTS TO THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE AND FOOD INDUSTRY IN THE BANJA LUKA REGION IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY

Draženko Budimir, Željko Vaško⁵

Abstract: The subject of the research is the contribution of the *trappists* to the development of the agriculture and food industry in the Banja Luka region. The aim was to show how far the *trappists* at that time (the second half of the 19th century) were progressive in terms of introducing higher stages of processing of agricultural products and introducing new technologies. The basic research method was a retrospective on the basis of literature review. The results show that the first monks of the *trappists* came to the territory of the Banja Luka in 1869, where they founded the "Marija Zvijezda" monastery and began with the introduction of new technologies in agricultural production and food processing industry (brewery and other production facilities). Monks of "Marija Zvijezda" started to produce „Trapist“ cheese in 1882 and organized collection and transport of additional milk. The monks retained the recipe according to which cheese is still produced today. Between the two world wars they transformed plants into joint-stock company. Some of plants were destroyed during the Second World War, and the rest was nationalized after its completion.

Key words: "Marija Zvijezda" monastery, agricultural production, processing industry, "Trapist" cheese.

---

⁵ Draženko Budimir, Agricultural Cooperative „Livac“, Aleksandrovac, Željko Vaško, Full Professor, Faculty of Agriculture, Banja Luka.

HISTORICAL SURVEY OF INTERNAL TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS ON THE TRADE FAIRS IN THE PRINCIPALITY OF SERBIA

Dragana Gnjatović, Drago Cvijanović⁶

Abstract: The subject matter of this paper is the rural trade in agricultural products on trade fairs in the nineteenth-century Serbia. The aim of the paper is to point out to the importance of the institution of trade fairs for the development of internal trade in agricultural products and the overall economy of rural areas after the liberation from the Ottoman rule. This traditional way of trading, rooted in rural population in the medieval Serbian state, played a key role in the penetration of the market economy even in the least developed areas. The paper starts from the hypothesis that the institution of the trade fairs has survived and developed in Serbia, thanks to its legal regulation, which established strict trading rules. By the Decree on the Holding of Trade Fairs from 1839, which granted the legal framework to the custom law, the trade fairs became institutions with a solid organization and under the control of the state authorities. In order to point out to the development of the internal trade in agricultural products in the Principality of Serbia, the time series on the number of trade fairs and the turnover of livestock and crop products are presented, based on statistical data collected in the Archives of Serbia.

Key words: internal trade, agricultural products, trade fairs. Principality of Serbia

---

⁶ Dragana Gnjatović, Science Advisor and Full professor, e-mail: dragana.gnjatovic@kg.ac.rs; Drago Cvijanović, Science Advisor and Full professor, e-mail:drago.cvijanovic@kg.ac.rs, University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja,

TAX POLICY IN AGRICULTURE BYZANTIUM IV TO VIII CENTURY

Zoran Simonović⁷

Abstract: The author introduces us to the tax policy that was implemented in agriculture in Rome, that is, the Byzantine state. In the first place, they are the reforms of the emperors of Diocletian and Constantine I from the 3rd and 4th centuries. Then follows the changes in the tax policy conducted by Emperor Theodosius II in the V century, Anastasia I and Justinian I in the VI century, Iraklija in VII, and ends with the reforms of the Emperors of the Israeli dynasty that were carried out in the VIII century. Thus, the period of study of taxes and tax policy given in this paper is long and covers the four centuries. It is a time that represents a kind of transition from slavery to feudalism. The crisis of the Third Century and the Great Peoples of the People led to the collapse of the system of tax collection in agriculture. The state of that time, through its administrative apparatus, tried to consolidate the situation and provide an undisturbed inflow of financial resources from taxes. A stable collection of taxes has enabled unhindered payments of the army and the imperial administration, that is, directly contributed to the survival of the state.

Key words: tax, tax policy, agriculture.

POLITICAL OUTCOMES OF AGRARIAN POLICY OF YUGOSLAVIA IN THE COUNTRYSIDE (1945-1953)

Vera Gudac Dodić⁸

Abstract: This lecture is about agrarian policy of the Yugoslav state in the immediate WWII period and up to 1953, about the position of peasants in it, as well as about the policy political outcomes. The Communist Party of Yugoslavia, which during the war had had mass support of peasants and their political sympathies after liberation, with the agrarian policy it was

---

⁷ Zoran Simonović, Ph. D., Science Researcher, Institute of Agricultural Economics, Belgrade.

⁸ Vera Gudac Dodić, *Science Research Advisor*, Institute of Newer History of Serbia, Belgrade.

running, had destabilized the political situation in the countryside. Agrarian policy was created regardless of the will and approval of peasants. The obligatory by-off of agricultural products and collectivization were the most popular measures in the countryside. Insecurity and dissatisfaction of peasants by the state policy had disturbed the political stability of the regime, which had been especially expressed in 1949 and 1950. That was the political outcome of the increasing strict trend concerning the policy toward peasants, outcome of collectivization, i.e., attempts to change the property structure in the countryside, followed by maximal increase of buy-off plans and their realization.

Key words: agrarian politics, village, Yugoslavia, post-war period.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF COMPULSORY INSURANCE OF AGRICULTURE IN SERBIA

Gordana Radović⁹

Abstract: The paper is presenting the historical development of compulsory insurance of agriculture in Serbia. Historical, descriptive, and methods of analysis and synthesis are used for this purpose. Starting a regulation, the Law on the Mutual Protection of Crops and Fruits from the hail, from 1896 can be considered. This law is only recorded in the draft, but it has never entered into force. In 1931, the Kingdom of Yugoslavia passed the Law on Compulsory Crop and Fruit Protection from the hail. Agriculture was of great economic and social significance since 74.8% of the population was engaged in this activity in 1938. After the Second World War in Yugoslavia, or Serbia, all state property had to be insured. Basic Law on Insurance and Insurance Organization was adopted in 1967. Insurance of agriculture in Serbia in the observed historical period was present because of the need to develop this economic activity.

Key words: agriculture, compulsory insurance, historical development, Serbia.

---

⁹ Gordana Radović, science researcher, manager "Dnevnik-Poljoprivrednik" AD Novi Sad, e-mail: gordana.radovic09@gmail.com.

GENESIS AND REFORMS OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Katarina Đurić¹⁰

Abstract: One of the first common sectoral policies, which can be labeled as the cornerstone of the integration of European countries, is the Common Agricultural Policy (CAP). Based on the principles of the common market, the predominance of the Union and financial solidarity, this policy is the framework in which European agriculture has been operating and developing since 1962 to the present. The aim of this paper is to present the chronology of the previous reforms within the CAP, their goals and their reach, as well as the impact of European agricultural policy.

During the five decades of the existence of the CAP, it has been reformed according to the circumstances within the Union, but also under various influences and pressures from the international market. The very fact that from the community of six countries the European Union has grown into a community of twenty states, it is sufficient to justify a number of reform actions within the CAP.

The initial objectives of the European Union's agrarian policy were to increase production and ensure food self-sufficiency, ensure an acceptable level of income for farmers, and securely supply the European food market at prices that are acceptable to consumers. Fifty years later, the focus of CAP is the application of such a model of agriculture that will ensure the ecologically, economically and socially sustainable development of rural areas.

Key words: EU, CAP, Agriculture, Reform, Rural Development.

---

¹⁰ Katarina Đurić, Associate Professor, Faculty of Agriculture, Novi Sad.

EUROPEAN COMMON FISHERIES POLICY: HISTORY OF DAMAGING COMPROMISES

Ornella Mikuš¹¹

Abstract: The aim of the paper is to determine the specifics in the evolution process of the EU Common Fisheries Policy (CFP). For that purpose, a qualitative analysis of scientific and administrative resources dealing with the CFP are conducted using the historical method. At this moment CFP is a consequence of specific historical circumstances which involve enlargement processes and continuous disputes among member states over who should be allowed to fish, what, where, how and in what amount.

The roots of CFP could be found in the Treaty of Rome (1957), a document by which European Economic Community (EEC) was established. Principle of equal access was abolished in late 1970s after United Kingdom (UK), Ireland and Denmark joined EEC when total allowable catch (TAC) was divided into quotas for each fishing member state. All of that raised tensions between member states and negotiations lasted until 1983 when CFP was finally officially introduced. The accession of Iberian countries (Spain and Portugal) in 1986, withdrawal of Greenland and reunification of Germany in 1990 had a significant effect on the CFP. In the 1990s, there was a substantial public pressure and discussion regarding the need for additional efforts to stop the decline of fish stocks. The discussion resulted in the first CFP reform in 1993. There were also measures of reform agreed in 1992, another fisheries reform came into force in 2003 and last reform of CFP came into force in 2013 facing many marine issues:

Key words: Access, EU, Common fisheries policy, Fish stocks, Reforms

---

¹¹ Ornella Mikuš, ass. prof., University of Zagreb, Faculty of Agriculture, Zagreb, Croatia

PLENARY SESSION 2:
INTRODUCTORY PAPER 2:
FRUIT TREES IN SERBIAN SPIRITUAL CULTURE

Ljubinko Radenković¹²

Abstract: This paper considers folk notions related to fruit-bearing trees among the Serbs. Author is pointing out that only fruit trees are considered fruit-bearing trees. He is discussing different verbs and speaks of man's *close relationship* with these trees. Such *relationship* is supported by different practices and believes in Kosovo or in Serbia (Takovci).

There are similarities in the symbolic status between fruit-bearing trees and *cattle*. Fruit-bearing trees are prone to curses; in eastern Serbia a "cake" was baked for them on Christmas Eve, as was the case with cattle. On Christmas Day fruit-bearing trees were threatened that they would be cut down if they did not bear fruit that year. The *apple tree* was most prized. The *walnut tree*, with its negative characteristics, stood out among the fruit-bearing trees. The *pear tree* held a medial position, on the border between the "social" (cultivated) and "wild" (unconquered). Certain ambivalence is noted regarding the significance of other fruit-bearing trees present in ritual practices (*cherry, sour cherry, Cornelian cherry, hazelnut and mulberry*).

Keywords: plants, fruit-bearing trees, folk culture, beliefs, Serbs.

---

¹² Ljubinko Radenković, *Science Research Advisor*, Institute for Balkan Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade: rljubink@eunet.rs.

THE REMAINS OF THE CATTLE CULT IN A CIRCLE OF CALENDAR RITUAL SONGS

Dragoljub Perić, Jasmina Jokić¹³

Abstract: Cattle represent the most prized possessions in Serbian folk tradition, and they are referred to by one of the synonyms – *treasure*. That is why, in moments of crisis during the annual cycle, people resorted to certain rituals in order to protect them and to increase the number of heads). In the attributes and functions of new born Christ (i.e. a later hypostasis of the pagan Young God), and some Christian saints too (St. Sava, St. George), one can often recognize some older elements, belonging primarily to the old Slavic god of livestock (and underworld) – Veles. Consequently, cattle are the constant part of the repertoire of Christmas carols, sung when “good guests *koledjani*” announce a fruitful year, and the first Christmas guest - *položajnik* magically anticipates the birth of cattle by poking the fire. They are also part of Easter and St George’s Day songs, when those whishes are represented as granted in images of the overall abundance, and later magic actions are directed primarily to the improvement of the milk yield. They are a part of spring songs (sung by *lazarice* and *kraljice*) dedicated to certain domestic animals (mostly to an ox, sheep, goat or bees). All this confirms that cattle in Serbian ritual songs represent an important element of the agrarian economy and a factor that determines the status and wealth of the traditional Serbian family as this semiotic analysis intends to show.

Key Words: calendar ritual songs, cattle cult, magic, rite, holiday.

---

¹³ Dragoljub Perić, Assistant prof., dragoljub.peric@ff.uns.ac.rs, Jasmina Jokić, Associate Professor, jasmina.jokic@ff.uns.ac.rs, Faculty of Philosophy, Novi Sad.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF WINE-BUILDING IN HERZEGOVINA

Sanja Maksimović, Radovan Pejanović¹⁴

Abstract: In this paper authors monitored the establishment and development of viticulture in Herzegovina, and focus at the region of Mostar. Scientists claimed that the fossil findings of grapes are mostly representing wild grapes. In the era of the ancient Rome, the establishment and strengthening of wine culture is taking place in the territory of today's Serbia and Bosnia and Herzegovina. At the end of the 3rd century, the Romans occupied the territory of Herzegovina and the surrounding area, where the Illyrians lived then. It is believed that the grape vine of the vines came through Nerona, a large harbor on Neretva. After, in the era of the Ottoman Empire, wine production is weakening due to the fact that the Mohammedan religion does not allow the consumption of alcohol. Finally at the end of the XVIII and beginning of the XIX century, vineyards were rebuilt in Herzegovina, as well as in the region.

Keywords: viticulture, history, legal regulations, agrarian relations, Herzegovina, Mostar.

BROAD BEAN (*Vicia faba* L.) THROUGH TIME

Mirjana Vasić¹⁵

Abstract: Indigenous small grains and legumes were the food for communities of hunters and gatherers, and still represent the basis of human nutrition. Centers of origin are Central Asia and Mediterranean region. Broad bean is one of ancient grown crops. Until the late Middle Age, broad bean was one of primary species on fields and gardens of Europe, Asia and Africa. Today it has far less importance than before.

---

¹⁴ Sanja Maksimović, Ass. prof., Faculty of Law, Novi Sad, Radovan Pejanović, Full prof. Faculty of Agriculture, Novi Sad.

¹⁵ Mirjana Vasic, Principal Research Fellow, Novi Sad, mirjana.vasic@ifvcns.ns.ac.rs.

Broad bean is a plant of human history, tradition, but also the plant of the future suitable for the production of high nutritional and healthy food in various aspects of sustainable agriculture. It is treated as traditional plant adapted to local edaphic climatic and biotic conditions. In early spring fresh young leaves, pods and young grains were valuable vegetables. Traditional homemade dishes were cooked of mature broad bean grains, mostly in winter, as fasting meal. More recently, it is recommended for people with Parkinson's disease.

Key words: broad bean, *Vicia faba*, traditions, growing, use

CLOVERS-PLANTS THAT CHANGED THE WORLD

Vasiljević S., Katanski S., Milošević B., Dolapčev A., Živanov D.,
Dragić V., Uhlarik A.¹⁶

Abstract: Red clover and white clover made a slower breakthrough to the group of significant world crops. Clovers were domesticated in 1000 AD in the Maori Andalusia at the south of Spain, and afterwards gradually spread to the other parts of Europe. They served as the main source of atmospheric nitrogen, an important biogenic element in nutrition of cereals and potato, which had an increasing trend in cultivation according to population growthin Europe. During 13th and 14th century, scarce cultivation of nitrogen-fixing plants, such as clovers, accompanied by unsuitable environmental conditions because of the sudden climate change, resulted in the decline in cereal cultivation due to insufficient nitrogen supplyof Eurasian soils. It ultimately brought about great famine and high mortality to Eurasian population. Red clover seeds were brought from Holland to England during 1620, spread across the British Isles in the late 17th century, and took on paramount importance in the 17th and 18th centuryagriculture. The introduction of red clover into the three crop rotation system (in England and then the other European countries) developed into a four crop rotation system, i.e. "The Norfolk four-course system". Red clover became

---

¹⁶ Vasiljević S., Katanski S., Milošević B., Dolapčev A., Živanov D., Dragić V., Uhlarik A.: Institute of Field and Vegetable Crops, Novi Sad.

the national flower of Denmark in 1936, while clover flowers adorn the National Emblem of the Republic of Belarus.

At the dawn of 21st century, following the trends of sustainable and organic agriculture, clovers gained back their significance in most EU countries primarily as a valuable component of grass-legume mixtures in the production of good-quality, well-balanced and safe feed, but also for their leading roles as a preceding crop in crop rotation, and for improvement of physical and chemical properties of degraded soils.

Key words: clover, red clover, source of atmospheric nitrogen, nitrogen-fixing plants.

TRADITION AND PERSPECTIVES OF HEMP PRODUCTION IN SERBIA

Jan Kisgeci, Vladimir Sikora¹⁷

Abstract: During 19th century Vojvodina became unique region as source of hemp fibres used to make twines, ropes and clothes. High yields of quality fibre were achieved due to favourable agro-climatic conditions. Over 200 factories and workshops for processing hemp stem and fibres production were built. Stock market was also established witnesses the importance of this region. It was used to establish the price of hemp fibre.

20th century mark the decrease in hemp production all around the world. Hemp production in Serbia has never been sanctioned by law. Experimental Station for hemp and hop research was established in Backi Petrovac (1952). With the introduction of new technology processes in hemp cultivation, within the Station a rich collection of genetic material containing local landraces was collected. The first cycle result with newly created cultivar "Novosadska konoplja" present on fields until the end of the 20th century. During the time, work of the Station on developing hemp production continued within the Institute of Field and Vegetable Crops Novi Sad. At the beginning of 21st century two newly cultivars were released: dioecious

---

¹⁷ Jan Kisgeci, Full Professor, Faculty of Agriculture, Novi Sad; Vladimir Sikora, Institute of Field and Vegetable Crops Novi Sad.

cultivar "Marina" intended for stem production with high fibres content, and monoecious cultivar "Helena" intended for biomass and grain production. Dual-purpose cultivar "Helena" is nowadays grown in Serbia on over 500 ha, and achieves yields of over 10 t/ha of stem dry weight and 1 t/ha of grain in optimal conditions. Hemp production in Serbia has good perspectives in the future.

Key words: hemp production, cultivars, perspectives, Serbia.

SOME ASPECTS OF PEOPLES NUTRITION DURING THE ROMAN EMPIRE

Zoran Njegovan, Dunja Demirović¹⁸

Abstract: Ancient Roman cuisine was permanently changed over the long period of the Roman civilization. It was influenced by Greek culture, political and social changes from the time of the Kingdom to the Republic and the Empire when the Roman Empire expanded. This expansion has brought her into contact with the new provinces and consequently, new foods, culinary habits and ways of preparing food for which slaves from other areas were initially brought. Therefore, in a given historical context, Roman cuisine can be considered international. In this connection, it should be noted that in the very beginning, the differences in diet between Roman social classes were not great, but they developed with the growth of the empire.

The aim of this paper is to provide an insight into the nutrition of members of various social classes in ancient Rome, beginning with the basic foodstuffs used in its diet, the manner of preparation and the type of food and drinks, then the dishes that were used, and finally the type and number of meals which were consumed daily.

Key words: food, foodstuffs, types of dishes, dishes, meals.

---

¹⁸ Zoran Njegovan, *Full professor*, Faculty of Agriculture, Novi Sad, Dunja Demirović, *Associate Professor*, Geographical Institute "Jovan Cvijić", Belgrade.

SEASONALITY OF MARRIAGES IN VOJVODINA: SEASONAL CHANGES IN THE CASE OF NOVO MILOSEVO AND BACKO PETROVO SELO

Daniela Arsenović¹⁹

Abstract: Marriages is closly related with the need and wishies of couples to build family and it is closely affected with economic and social factors in certain environment, while the time of year for marriages depends from various different issues. In the past, in agricultural regions, natural conditions were particulary important for marriages. Further, religion also play important role in seasonality of marriages. In this paper was analysed seasonality of marriages in Novo Milosevo and Backo Petrovo Selo, in the period from 1850 to 2011. Analysis of montly distribution of marriages showed that pattern of seasonality was drvided by natural as well as social factors. Despite the fact that in rural areas work in agriculture had important role in seasonality of marriages, result in this paper suggest that these factor was less important for pattern of seasonality. Distribution of Henry's coefficient has confirmed seasonality in both villages. In Novo Milosevo, highest value of Henry's coefficient was recorded in summer (June, July and August), while lowest value was in winter months (January, February and December). In Backo Petrovo Selo value of Henry's coefficient had fluctuation over time and significant seasonality was found in May and November.

Key words: marriages, seasonality, Novo Milosevo, Backo Petrovo Selo

---

¹⁹Daniela Arsenović, Assistant Professor, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Department of Geography, Tourism and Hotel Management.

EXTRA-MARITAL CHILDREN IN THE SERBIAN NATION AND NATIONAL BELIEFS

Marina Novakov, Dejan Jankovic²⁰

Abstract: The children in the tradition of Serbian people were extremely valued and its lack was regarded as God's punishment and the most difficult curse. Understanding of the social environment for the extra-marital children and their parents was huge. The deviations from the established norms were viewed most often negatively. However, the relation of the environment to the single parents varied depending on the fact if the mother was the widow, or whether was the mother of extra-marital children or divorced mother. There was, therefore, a hierarchy of single mothers, in which mothers with extra-marital children had an unenviable position, a position which in Serbian national beliefs blamed them for most of the troubles - from natural disasters to personal troubles. The aim of this paper is to provide an insight into the position that the mothers of extra-marital children and her child had in the past of Serbian people and Serbian national beliefs. During the analysis, materials from Serbian ethnographic and ethno-mythological as well as sociological research traditions were used, and in the first place the works of Valtazar Bogišić, Sima Trojanović, Tihomir Đorđević, Slobodan Zečević and Petar Vlahović. In addition, a review was also made of contemporary sociological research that dealt with the problem of the relation of today's rural environment to the extra-marital children.

Key words: extra-marital birth, extra-marital children, folk beliefs, Serbian traditional society

---

²⁰ Marina Novakov, *Research Associate*, Dejan Janković, *Associate Professor*, Faculty of Agriculture, Novi Sad.

SUSPICIOUS DEVELOPMENTAL PHENOMENA IN AGRO-EVOLUTION

Mladen Mirić²¹

Abstract: By researching agro-evolution in the world, the author acquired numerous (several hundred) and diverse (several tenths) phenomena, but in this study only ones that hindered or obstructed agro-progress were analysed. All limiting theories and practices are arranged by socio-economic patterns within which they were created, while their duration and damages were estimated.

The following reasons and factors causing retardation in agro-evolution were stated: rigid orders, dictatorial neo-fascist and communist regimes, monotheism, colonisation and imperialism, ignorance and poverty of farmers. Consequences of undesirable phenomena are numerous and inhumane: climate changes, famine, thirstiness, unhealthy food, polluted water, soil and air, and proportionally, diseases and mortality of humans. Comprehensive knowledge of unwanted phenomena and the reasons that cause them can contribute to their removal or mitigation, as well as to the adoption of purposeful measures of agrarian policy and business planning of primary agriculture, food and agro-processing industry.

Key words: limiting phenomena in agriculture, scorn, prejudices, paradoxes, ergonomics.

SOME ASPECTS OF COOPERATIVE IN PETROVAC (1846 – 1848)

Miroslav Vitez²²

Abstract: During difficult economic and societal circumstances caused by dissolution of feudalism farmers in Petrovac have founded in 1846 a credit cooperative called Domestic (economic) Association. It was founded in the

---

²¹ Mladen Mirić, Ph. D., retired science researcher, Belgrade.

²² Miroslav Vitez, L .L. M., PhD., School of Health Care and Social Work St. Elizabeth, Bratislava, e-mail:mvit@ptt.rs.

legal form of a civil association just like another cooperative in Sobotište (Slovakia, 1845), that served as a role model to the founders and was the second cooperative in the world. The association of Petrovac, judging on its internal structure and inner workings was in fact a true cooperative. It had 50 members, headquarters in Petrovac (Vojvodina) and it operated for two years. The cooperative has applied rules regarding openness, volunteerism, and equal rights among its members; also rules on cooperative upbringing, limited interests on deposits and loans, and other. Self-help function was maintained by collecting deposits of some cooperative members and granting loans to others. In legal cooperative theory it is also considered to be one of the first cooperatives in general. This cooperative together with the credit cooperative in Sobotište came about independently of the well-known Rochdale one. The point of origin was strong, national self-help practice was applied, rules of self-help organization and work that were equivalent to the core of principles of Rochdale codified later on. It contributed to the development of the idea of cooperative at its very beginning.

Key words: credit cooperation in Petrovac, methods and rules of organization and work, originating and independence of its occurrence.

THE HISTORY OF COOPERATIVE AND AGRICULTURAL LAW AS SCIENTIFIC SUBJECTS IN SERBIA AND THE REGION IN XX AND THE BEGINNING OF XXI CENTURY

Janko P. Veselinović²³

Abstract: Cooperative and agricultural law in Serbia and the region had a greater significance throughout history than they do today. At the beginning of the XX century, cooperatives were firmly established. Two key university centres on the territory of the former Yugoslavia were Belgrade and Zagreb, had two significant names and founders of cooperative law as a scientific area in this territory. The publication titled "Cooperative law", written in 1920 by Živojin Perić, who had taught *Civil Law* at "Great School"

---

²³ Janko P. Veselinović, Associate professor, University in Novi Sad, Faculty of Agriculture.

since 1901, before it was renamed in 1905 into University in Belgrade, was a foundation of historical and legal studies of cooperative law in Serbia and the Kingdom of Yugoslavia at the beginning of the XX century. In 1938, Milan Tomić, with the permission of professor Živojin Perić, "collected and wrote", as the impressum says, "Comparative Yugoslav Cooperative Law". It was published as a textbook, which represents a continuation of work of Živojin Perić and his engagement in the field cooperative law. At the Faculty of Law in Zagreb, professor Pavao Rastovčan, a native of Ruma, Serbia, had founded and taught "Cooperative law" since 1933 and continued to do so until his death, some 20 years after WWII had ended. After Second World War, "Cooperative law" disappeared from the faculties of law and was not studied in the faculties of agriculture, either. Certain elements of agricultural law can be found in *land law* and *water resources law*, which are taught at some faculties of law in Serbia and the region. Certain faculties of economy teach cooperatives as a discipline of economy, but not that of the law. Faculties of law in Belgrade and Novi Sad do not have cooperative and agricultural laws among mandatory or optional subjects. The situation is similar with all faculties of law in the region. Two greatest faculties of agriculture in Serbia have but one legal subject in the curricula of their departments of agricultural economy. In Novi Sad, that is "Commercial law", while in Zemun that is "Business law".

Key words: cooperative law, agricultural law, Serbia, region, XX century.